

František Langer

jízdní hlídka

TĚŠÍNSKÉ DIVADLO ČESKÝ TĚŠÍN, PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE

ŘEDITEL **Petr Kracik**

ŠÉF ČESKÉ SCÉNY **Miloslav Čížek** · DRAMATURG ČESKÉ SCÉNY **Ivan Misař**

FRANTIŠEK **LANGER** JÍZDNÍ **HLÍDKA**

SCÉNA A KOSTÝMY **Jan Dušek j.h.** · HUDBA **David Švorc**

DRAMATURGIE **Ivan Misař** · REŽIE **Jiří Fréhar j.h.**

OBSAZENÍ:

MATĚJKA **Zdeněk Hrabal**

KALAŠ **Vítězslav Kryške**

SOUKUP **Tomáš Hába**

SAIDL **Jiří Krupica**

HAŠEK **Miroslav Liška**

VALENTA **Tomasz Władysław Przybyła**

NEDBAL **Petr Sutorý**

STRNAD **Ondřej Frydrych**

TAJOŽNÝ **Miloslav Čížek**

STARŠÍ ZAJATEC **Josef Bičístě j.h.**

MLADŠÍ ZAJATEC **David Depta**

MUŽIK **Zdeněk Klusák**

VÝROSTEK **Denis Kuboň**

SMRTKA **Adéla Kruliková**

NÁPOVĚDA **Libuše Berková**

INSPICE **Dominik Grác**

PREMIÉRA 16. LISTOPADU 2018 V 19.00 HOD.

V TĚŠÍNSKÉM DIVADLE

INSCENACE VZNIKLA ZA FINANČNÍ PODPORY MINISTERSTVA KULTURY
ČESKÉ REPUBLIKY A MĚSTA ČESKÝ TĚŠÍN A JE VĚNOVÁNA STÉMU VÝROČÍ
VZNIKU ČESKOSLOVENSKA

Uměl povídat o naší zemi s laskavou objektivností a něžnou tolerancí, naše zamřelá slova vlastenec a vlastenectví možno v jeho případech použít bez nebezpečí nevkusu. Miloval svou vlast a její děti. Neměl rád diletanty, obdivoval odbornictví a s kmány se nebavil. Měl upřímnou radost, že mu psali mladí lidé dopisy a že ho navštěvovali, důvěřiví a zvědaví. Rád žil. Do poslední chvíle.

Našlo by se toho, jak říká starý Pištora, proč jsem ho měl rád. Proč je pro mne počtou, že mě zařadil mezi své přátele. Proč je mně tolik líto, že umřel...

Jan Werich

GEN. MUDR. FRANTIŠEK LANGER

se narodil 3. března 1888 na pražských Královských Vinohradech jako nejstarší ze tří synů obchodníka Maxe Lange-
ra a jeho manželky Růženy. Po maturitě v roce 1906 začal studovat na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy, kterou v roce 1914 zdárně zakončil.

Již v průběhu vysokoškolského studia, konkrétně v roce 1912, byla v Národním divadle inscenována jeho divadelní hra Svätý Václav v hlavní roli s Eduardem Vojanem. V téže době se stal členem Skupiny výtvarných umělců, kde se stýkal s řadou významných osobností v čele s V. V. Štechem, J. Gočárem, E. Fillou a dalšími. V letech 1912-1914 byl František Langer pověřen redakcí Uměleckého měsíčníku, listu Skupiny výtvarných umělců.

Ihned po dostudování medicíny byl odveden jako voják na haličskou frontu. V roce 1916 se nechal u Černovic na ruské frontě zajmout a byl pak internován v různých zajateckých táborech v Povolží. V roce 1917 vstoupil do legií v Rusku, kde se stal později šéflékařem 1. pěšího pluku československých legií na Rusi. Kromě lékařské praxe psal do legionářských časopisů a staral se o kulturní činnost. Po návratu z prv-

ní světové války přes Japonsko a Čínu (1920) pracoval v Praze jako vojenský lékař, přičemž pravidelně přispíval do Lidových novin.

Langer sám sebe považoval za bohéma, jehož psaní je neuspořádané a ne-sourodé. Poznámky si psal tužkou po všem, co měl po ruce. Na dopisní obálky, noviny, na rub pozvánek. A z nich to potom složitě luštil. Jak sám vzpomínal, jeho přítel Karel Čapek byl pravým opakem, který se vyznačoval pečlivostí, své texty zaznamenával na řádně připravené čtvrtky. Na Čapkův popud změnil svůj přístup ke psaní, ale i tak se přátelské kritice slavnějšího kamaráda nevyhnul: „*Franci, píšeš o tom nebo o onom, běháš od jednoho ke druhému. Proč se nepřidržíš hned od začátku nějaké linky, podobných obsahů, aby se to za nějaký čas nestrádalo v jednotnou knihu!*“

Po literárně plodném meziválečném období se v roce 1935 stal Langer, na naléhání Karla Čapka, šéfdramaturgem Divadla na Vinohradech, ale již v říjnu 1938, tj. po Mnichovu, musel odejít jako nežádoucí osoba. Okupace Československa 15. 3. 1939 zastihla plukovníka Františka Langera ve funkci velitele posádkové nemocnice na Hradčanech. Likvidoval dokumenty a odvážel záso-

by do bezpečí. V dalších dnech musel předat nemocnici německému velení. Přestože si Langer jako autora nesmírně vážil Karla Čapka, společníka válečné doby mu dělala kniha Kulhavý poutník jeho bratra Josefa Čapka. „*Kniha mě provázela, když jsem překračoval polské hranice v roce 1939, v době francouzského ústupu, v Londýně, když nebe pršelo bombami – pořád jsem si v ní čítal. Nad touto knihou jsem stále vzpomínal na jejího autora, při jejím čtení jsem s ním kulhal po domácí silnici a poslouchal, o čem mi povídá starý dobrý kamarád*“ tak Langer vzpomínal na svůj útěk z okupovaného Československa, kdy přes Krakov a polský přístav Gdyně uprchnul na norském škuneru Castleholm do Francie. Usadil se v Paříži, kde žil z příspěvků československé ambasády až do okamžiku, kdy Německo napadlo Francii. Byla ustavena československá armáda v zahraničí a Langer se stal šéfem jejího zdravotnictva. V přístavu Sète organizoval po francouzské kapitulaci, odjezd československých vojáků do Anglie, aby nepadli do rukou Němců. V Anglii se kromě oficiální funkce šéfa zdravotnictva československé armády v zahraničí podílel na vydávání časopisů Čechoslovák a Obzory, přispíval i do vysílání BBC. Ve volných chvílích dopsal své povídky Děti a dýka a Řeč nad kolébkou, kterou přivítal narození syna svého přítele a pozdějšího izraelského diplomata Viktora Fischla. Langer se v Londýně stal předsedou československého PEN klubu, dokonce mu uprchlíci v Londýně zahráli Obrácení Ferdyše Pištory a soubor československých vojáků nastudoval Jízdní hlídku, jejíž premiéry se zúčastnil i prezident Beneš. Ke kon-

ci války se společně s československou brigádou vydal do Dunkerque a odtud až do Prahy, kam dorazil v červnu 1945. Během války byla většina jeho příbuzenstva zavražděna v plynových komorách nacistických vyhlazovacích táborů, bratr Josef spáchal před odjezdem do lágru sebevraždu, bratr Jiří, ve světě velmi známý židovský spisovatel, smrtelně onemocněl, když z okupovaného Československa prchal do Palestiny.

Po návratu z Anglie získal Langer byt na pražském Smíchově a pustil se opět do tvorby. Již před válkou připravil hru Pocta Shakespeareovi, která se po válce hrála pod názvem Jiskra v popelu, vyšla také povídka na téma heydrichiády Děti a dýka. V roce 1947 byl jmenován národním umělcem, což byla na dlouho jedna z posledních radostí jeho života.

Období po komunistickém převratu bylo pro Langera velmi složité. Syn Jan byl v roce 1950 odsouzen státním soudem za protistátní spiknutí. „*Rozsudkem nad svým synem, do kterého jsem ukládal všechnu svou lásku, byl jsem*

postižen jako katastrofou. Jsem od té doby zlomen fyzicky i duševně. Všechny choroby pokročilého věku se u mne dostavily již nyní, jako by se měl můj život zkrátit o deset let," napsal v květnu 1951 František Langer. Tedy pár týdnů předtím, než komunistická policie zatkla i jeho dceru Věru, která strávila v komunistickém vězení více než rok. Jan byl podmíněčně propuštěn až v roce 1954.

Langerovi nebylo po roce 1948 dovoleno publikovat a jeho hry se hrály s malými výjimkami jen na západ od československých hranic. Poslední hru *Bronzová rapsodie* napsal Langer v roce 1962 a vyšla dosud jen knižně.

František Langer zemřel v Praze 2. srpna 1965. Malířské povídky, poslední z jeho děl, byly vydány již posmrtně. Od té doby až do roku 1989 sváděla jeho

manželka Anna Ludmila boj o to, aby se na Langera nezapomnělo. Po listopadové revoluci se Langerova díla vrátila na prkna českých divadel, prezident Václav Havel udělil Langerovi in memoriam Řád T. G. Masaryka a díky aktivitě Františkovy manželky vznikl Nadační fond Františka Langera, který měl za cíl uvést spisovatelovo jméno zpět do školních učebnic a do všeobecného povědomí. V roce 2013 k tomuto účelu vznikla i sesterská organizace nadačního fondu Společnost Františka a Jiřího Langerových, o. p. s., která od doby svého vzniku spolupracuje na realizaci divadelních představení, podílí se na vydávání knih a pořádá výstavy o Františku Langerovi, jeho bratru Jiřím a dalších příbuzných.

Pavel Dymeš

DÍLO

Hlavní část Langerovy tvorby představují hry, ve kterých se věnuje problematice lidských hodnot: lásce, nenávisti, životu a smrti, vině a odplatě, zločinu a svědomí. Inspirací je mu většinou dobře známé prostředí městské periferie. V jeho mládí to byla pražská čtvrt Královské Vinohrady. Počátky byly ovlivněny novoklasicismem.

Zlatá Venuše

Snílci a vrahové, kniha povídek (1921): jedna z nich *Prodač snů* patří do žánru sci-fi, napsal ji už roku 1910

HRY

Po první světové válce se zaměřil na dramatickou tvorbu, ve které se zabýval především otázkami zločinu, viny a trestu. Dalším tématem mu byly legie či spojení těchto dvou tematických oblastí.

Svatý Václav (1912) – Langerova dramatická jevištní prvotina: veršem psaná tragédie o skonu svatého Václava.

Listy z kroniky legií

Ráno (1917)

Vítězové – tři dramatické obrazy: *Vzdání se 28. pluku* (1920), *Zborov* (1920) a *Na sibiřské magistrále* (1923).

Periférie (1925)

Dvaasedmdesátka (1937)

Jízdní hlídka (1935) – v tomto legionářském díle, které bylo v roce 1936 i zfilmováno, oslavil lidské hrdinství a solidaritu čs. legionářů.

Bronzová rapsodie (1958) – Langerovo poslední drama.

KOMEDIE

Velbloud uchem jehly 1923

Grandhotel Nevada 1927

Obrácení Ferdyše Pištory 1929

Jiskra v popelu (1938, dokončeno však až v roce 1945)

PRO MLÁDEŽ

Pes druhé rotý 1923

Bratrstvo bílého klíče, román 1934

Děti a dýka 1942, vydáno v Londýně, protifašistická povídka

Pražské legendy, prózy napsané za první republiky, první vydání až v roce 1956

Princ Kašpárek a jeho koníček 1931, loutková hra pro děti

Perníková chaloupka 1932, loutková hra pro děti

Kašpárek jako detektiv 1932, loutková hra pro děti

O čem král doma nevěděl 1932, loutková hra pro děti

Zlá princezna a hodný drak 1932, loutková hra pro děti

Koníčky 1935, loutková hra pro děti

Pivoda, vodník pod vyšehradskou skálou 1931, loutková hra pro děti

JINÉ PRÁCE

Za cizí město, próza, vydáno v Irkutsku v roce 1919

Železný vlk 1920, soubor povídek

Předměstské povídky, próza, 1926

Kratší a delší 1927, sbírka povídek

Zázrak v rodině 1929, román s fantasy motivem

Byli a bylo 1963 – kniha vzpomínek věnovaná památce bratří Čapků, Jaroslava Haška a bratra Jiřího

Filatelistické povídky 1964, sbírka sedmi filatelistických povídek s kresbami Adolfa Hoffmeistera

Malířské povídky 1966, pět povídek, neobvyklých příběhů pařížských malířů nefiguralistů.

PŘÍBĚH JEDNÉ Z NICH

Je to příběh jedné ze stovek legionářských jízdních hlídek, které hlídaly bezpečnost sibiřské magistrály. Ta znamenala jistou cestu domů, do nedávno vzniklé Československé republiky. V čítankách jsou dějiny válek líčeny mnohdy velkými slovy, vždyť oslavují velké činy. Válka viděná očima řadového vojáka je konkrétnější, nejspíš i tragičtější, pravděpodobně také absurdnější, ale i pravdivější pokud jde o její smysl a význam. V každém ohledu vypovídá o vybočení z normálu, o lidských kvalitách, skutečném hrdinství, čiré zbabělosti, solidaritě, zradách, strachu ze smrti, o odhodlání k oběti, o zbytečném násilí, ušlechtilých ideách, zaslepeném fanatismu stejně jako o přátelství až za hrob.

To vše, opřené o důvěrnou znalost účastníka legionářské anabáze, nalezneme ve hře Františka Langera. Sledujeme příběh devíti legionářů, kteří se během několika hodin z dvaadvacátého na třiaadvacátého února roku 1919 snaží vymánit z prekérní situace, do níž je přivedla osudová náhoda. V dějových peripetiích – čtvrt roku po vzniku Československa – zasazených do autentických výpovědí dramatických postav objeví pozorný divák nejen historii anabáze, ale i touhy a naděje posledních bojujících vojáků první světové války. Nastíněná je i jejich komplikovaná situace po pádu prozatímní vlády a po bolševickém převratu, kdy začíná v Rusku občanská válka, která trýznivě oddaluje jejich návrat domů.

Tímto sevřeným dramatem, s danou jednotou děje, místa i času a s požadavkem na soustředěné a kolektivní he-

rectví chceme neokázale připomenout dějinnou kapitolu, kdy poprvé od Bílé hory bojovali čeští vojáci za svou vlast. A právem si zaslouží pozornost, vždyť po několik desetiletí byl jejich nemalý význam úmyslně zamlčován či hrubě zkreslován.

Vzpomínám si na rok 1955. Jako studenti vojenského gymnázia jsme se povinně zúčastnili slavnostní vojenské přehlídky v Praze na Letné, tehdy k 10. výročí osvobození republiky. Po přehlídce jsme z Letné v šiku pochodovali zpět na stanovou základnu v pražské Panské ulici Na Malovance. U Švermova mostu stál na jakési bedně podivín v uniformě s odznaky a důstojně zdravil jednotky odcházející z přehlídky. Blázen, říkali jsme si. Uděláme mu radost. Předvedli jsme mu tedy vzorný přehlídkový pochod „Vpravo hled!“ a on byl evidentně potěšen.

Posléze jsme se dozvěděli, že to byl veterán z první světové války v ruské legionářské uniformě. Ač posluchači vojenské školy, vůbec jsme netušili, koho jsme to slavnostně pozdravili. A tehdy jsem začal pátrat po legionářské historii. Z veřejných knihoven se památka na ně zcela vytratila, pouze v pražské univerzitní knihovně byla tato literatura zapůjčována k prezenčnímu použití a to na zvláštní povolení. Teprve poté jsem trochu porozuměl legionářské problematice.

Jejich situaci ze začátku roku 1919 jsem si připomněl, když jsme po maturitě nastoupili do Leteckého technického učiliště v Liptovském Mikuláši.

Během gymnaziálního studia jsme se s kamarády dobře poznali. Psal se konec října 1956 a v Maďarsku vypukla tzv. kontrarevoluce. Československá armáda měla být proti ní nasazena. V naší četě bylo několik kluků, kteří uměli velmi dobře maďarsky. Tlumočili nám provolání tzv. kontrarevolucionářů i obsah plamenných veršů básníka Sándora Petöfiho, které je doprovázely. Staršina a jeho pomocníci mezitím naplňovali sklad ostrými náboji. V noci před nástupem k akci – vpádu do Maďarska – se dlouho diskutovalo: „Máme střílet do lidí, s jejichž názory sympatizujeme, nebo se máme vzepřít?“ Naštěstí

pro nás prezident A. Zápotocký rozhodl, že budeme hlídat pouze hranice a kontrolovat případné utečence. Vždy mě fascinovaly skupiny, ale i jednotlivci, kteří se vzepřeli nepřijatelnému rozkazu, například hrdinný čin z nedávné války v bývalé Jugoslávii, kdy srbský velitel odmítl dát rozkaz k bombardování Dubrovníku.

Českoslovenští legionáři se chtěli vrátit do svobodné země s čistým štítem. Odmítli bojovat s bělogvardějským generálem, do jehož armády byli včleněni, a také se odmítli podílet na rudém teroru.

Jiří Fréhar, režisér

STRUČNÁ HISTORIE LEGIÍ

Československé legie je označení používané pro jednotky dobrovolnického vojenského odboje Čechů a Slováků za první světové války. Legie tvořili čeští a slovenští krajané žijící v zahraničí a bývalí vojáci rakousko-uherské armády, kteří se po zjetí armádami Dohody rozhodli dobrovolně dezertovat k nepřátelským vojskům a vstoupit do řad legií. Jejich nesporné vojenské úspěchy sehrály významnou roli při jednání o vzniku samostatného Československa.

Název československé legie vznikl až později, za války se používalo označení *revoluční dobrovolná vojska*. Vznik těchto vojsk se datuje do roku 1914.

Základ českých legií ve Francii tvořili čeští krajané, převážně sokolové, kteří nabídli své služby francouzské armádě a byli zařazeni do cizinecké legie. Název roty byl odvozen od sokolského pozdravu „nazdar“. Tato rota byla nasazována především do předních linií a nejinak tomu bylo i ve velké bitvě u Arrasu. Většina roty „Nazdar“ bitvu nepřezila a přeživší byli zařazeni do různých rot v rámci cizinecké legie. Teprve v prosinci 1917 vydal francouzský prezident dekret o vytvoření samostatné československé armády.

Situace v Itálii se poněkud odlišovala od Francie a Ruska. O vznik československých jednotek se zasloužilo české zajatecké hnutí. Trvalo však velice dlouho, než byly legie oficiálně povoleny. Italská vláda změnila svůj odmítavý postoj až kolem roku 1918. Do té doby byly naše jednotky roztroušené mezi italskou armádou, a pokud už působil

samostatný československý pluk, tak jedině pod italským velitelem.

Československé legie v Rusku byly dobrovolnické vojenské jednotky, jejichž základem byla Česká družina. Tu tvořili především Češi žijící na území carského Ruska. Družina nikdy nebojovala jako celek a byla využívána především k výzvědné činnosti. Družina byla 2. února 1916 přetvořena na Československý střelecký pluk a následně (19. května 1916) na Československou střeleckou brigádu. Po bitvě u Zborova (2. července 1917), ve které se československé legie vyznamenaly, zrušila ruská vláda omezení při vytváření československých jednotek a postupně vznikly další jednotky, které 9. října 1917 vytvořily československý sbor v Rusku. Koncem roku 1917 bylo v Rusku 38 500 dobrovolníků. Po uzavření německo-sovětského míru v Brestu Litevském (březen 1918) opustily československé jednotky Ukrajinu a přes Sibiř se měly přesunout do Francie. Při ústupu došlo k bojům u Bachmače, kde společně s rudými gardami zadržovaly zadní voje zadržovaly velmi rychlý postup německých jednotek. Pod tlakem dalších událostí, které vrcholily tzv. čeljabinským incidentem, došlo k bojům mezi legiemi a bolševiky na Sibiři a v Povolží, které trvaly téměř po celou dobu přesunu do Vladivostoku.

Do konce roku 1918 vstoupilo do československých legií v Rusku kolem 61 000 vojáků. 1. února 1919 byly legie reorganizovány. Na reorganizaci se podílel Milan Rastislav Štefánik. Došlo ke zrušení autonomie a komitétů (plukovní a rotná

zastupitelstva). To vyvrcholilo v ilegální 2. sjezd čs. legií, jehož delegáti byli zatčeni a posláni do Československa.

Vlády spojeneckých států (Francie, Velké Británie, USA) plánovaly československé legionáře ponechat na Rusi a vytvořit z nich jádro intervenčních sil, které by zasáhly proti bolševismu. Plynulo to z toho, že československé legie kontrolovaly velkou část Sibiře, konkrétně oblast okolo Jižního Uralu a byly jedinou dobře organizovanou silou v Rusku. Posily spojenců, které do Vladivostoku dorazily, však byly pouze symbolické a z plánované intervence

sešlo. Následně však vzhledem k vývoji událostí došlo k ústupu legií téměř přes celou zeměkouli (přesněji pokračováním po transsibiřské magistrále do Vladivostoku, odtud lodí do Ameriky a dále do Evropy) zpět do Československa. Některé jednotky se plavily jižní cestou (přes Hong-Kong a Singapur do Terstu). Poslední transport z Vladivostoku se uskutečnil 2. září 1920.

Koncem války měly jednotky československých zahraničních vojsk přes 140 000 dobrovolníků. Celkem padlo 5 152 československých legionářů v Rusku, 630 ve Francii a 410 v Itálii.

PRÁVA K PROVOZOVÁNÍ TOHOTO DÍLA ZASTUPUJE AURA-PONT, DIVADELNÍ A LITERÁRNÍ AGENTURA PRAHA

VEDOUcí OBCHODNíHO ODDíLENí DAGMAR PAVLÍKOVÁ • VEDOUcí DEKORAČNí DÍLNKY KRISTINA LIBOSKOVÁ • VEDOUcí KREJČOVNY KARIN SZOSTOKOVÁ • VEDOUcí VLÁSENKÁRNY ŠÁRKA SZELIGOVÁ • JEVIŠTNí MISTR ROMAN SEKULA • VEDOUcí ZVUKU A OSVĚTLENí VLADIMÍR RYBÁŘ • VEDOUcí ÚSEKU REKVIZIT JOSEF KUREK • REKVIZITY JARMILA GOMBOŠOVÁ • VLÁSENKY PAVLA CWIERTKOVÁ
GARDEROBA JANA ČERNÁ, IVANA KOLONDROVÁ • SVĚTLA CZESŁAW CZAKOJ, ROBERT KURKIEWICZ • ZVUK RICHARD DAMEK, MICHAL MALINIÁK • JEVIŠTNí TECHNIKA JIŘÍ PONČA, ALFRÉD BENEK, JINDŘICH TESARCZYK, JIŘÍ GEBHART, ROMAN SZAROWSKI

REDAKCE PROGRAMU IVAN MISAŘ • JAZYKOVÁ KOREKTURA MARTINA BOJDOVÁ • FOTO KARIN DZIADKOVÁ

DESIGN MARIAN SIEDLACZEK • TISK PROPRINT, S. R. O. ČESKÝ TĚŠÍN

PROGRAM VYDALO TĚŠÍNSKÉ DIVADLO ČESKÝ TĚŠÍN, PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE

ŽŘIZOVATEL – MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ • OSTRAVSKÁ 67 • 737 35 ČESKÝ TĚŠÍN • TEL. 558 746 022-23

INFO@TDIVADLO.CZ • WWW.TDIVADLO.CZ

